

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет**

Кафедра адміністративного права та судочинства

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Актуальні питання адміністративного права та процесу»

**на тему: «Розгляд справ про адміністративні правопорушення
військовослужбовців: практика та проблеми»**

Студентка групи: ПРм - 11

Вуйчик Софія Юріївна

Керівник: д.ю.н., доц. Гречанюк Р.В.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS ____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль - 2026

Зміст

ВСТУП.....	3
Розділ 1. Теоретико-правові основи адміністративної відповідальності військовослужбовців.....	6
1.1. Сутність адміністративних правопорушень військовослужбовців	6
1.2. Особливості правового статусу військовослужбовців у адміністративному праві	8
1.3. Законодавче регулювання адміністративної відповідальності військовослужбовців.....	11
Розділ 2. Порядок розгляду справ про адміністративні правопорушення військовослужбовців.....	14
2.1. Повноважні органи та посадові особи, що розглядають справи	14
2.2. Процесуальні особливості розгляду справ про адміністративні правопорушення військовослужбовців.....	17
2.3. Види адміністративних стягнень та порядок їх застосування	20
Розділ 3. Судова практика та вдосконалення порядку розгляду адміністративних правопорушень військовослужбовців	24
3.1. Аналіз судової практики та типові порушення	24
3.2. Проблеми правового регулювання та напрями вдосконалення розгляду справ про адміністративні правопорушення військовослужбовців	28
ВИСНОВОК	30
Список використаної літератури.....	32

ВСТУП

Актуальність обраного дослідження зумовлено значною роллю адміністративної відповідальності у підтриманні законності, дисципліни та порядку в умовах військової служби і військового стану. Військовослужбовці — це громадяни України (а також іноземці), які проходять військову службу у складі Збройних Сил України, Державна прикордонна служба України, Служба Безпеки України та інших законних військових формувань. Вони є особами, що виконують військовий обов'язок, мають військові звання, а їхній статус регулюється різними законодавчими актами, такими як: Конституція України, Закон про військовий обов'язок та військову службу та іншими нормативно-правовими актами. Військовослужбовець бере на себе підвищені зобов'язання та відповідальність перед державою, суспільством і побратимами. Саме тому правове регулювання армійської дисципліни має бути зваженим і справедливим, а межі застосування адміністративно-правових норм — чітко окресленими. Адміністративні правопорушення серед військових відображають реальний стан дисципліни та правової культури, а результати їх розгляду свідчать про рівень фаховості правоохоронних органів.

Аналіз чинної судової практики вказує на суттєві прогалини, які призводять до порушення законних прав та інтересів військовослужбовців під час розгляду справ про адміністративні правопорушення. Це пов'язано як із формальними проблемами законодавства, так і з процесуальними недоліками — недотриманням строків розгляду, невизначеністю повноважень окремих посадових осіб, недостатнім захистом прав осіб, які проходять службу, тощо. Нерідко адміністративні провадження стосовно військовослужбовців розглядаються без належного врахування унікальних особливостей військової служби, а тлумачаться як типові адміністративні справи. Це спричиняє розбіжності у практиці застосування стягнень та механізмів гарантування прав. Недостатня врегульованість окремих процесуальних норм, правові колізії та відсутність єдиного підходу до тлумачення положень Кодексу України про

адміністративні правопорушення у військовій сфері створюють підґрунтя для порушення прав військовослужбовців.

Метою цього дослідження є детальний аналіз процедур розгляду адміністративних правопорушень, вчинених військовослужбовцями, вивчення відповідної судової практики, виявлення ключових проблем правозастосування та розробка практичних рекомендацій щодо оптимізації цих процесів. Зазначена мета зумовлює необхідність проведення поглибленого теоретичного дослідження, порівняльного аналізу законодавчої бази, вивчення конкретних прикладів з практики, а також здійснення системної оцінки актуальних питань, що вимагають вирішення.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- 1) дослідити сутність адміністративних правопорушень військовослужбовців;
- 2) з'ясувати особливості правового статусу військовослужбовців у адміністративному праві;
- 3) дослідити законодавче регулювання розгляду справ про адміністративні правопорушення у військовій сфері та визначити компетенцію органів, уповноважених здійснювати їх розгляд;
- 4) проаналізувати судову практику застосування адміністративних санкцій щодо військовослужбовців та виявити основні проблеми правозастосування;
- 5) визначити процесуальні проблеми, що виникають під час розгляду таких справ і запропонувати шляхи їх вирішення.

Об'єктом даного дослідження є суспільні відносини, пов'язані з адміністративною відповідальністю військовослужбовців.

Предметом аналізу є особливості правового врегулювання та дієві механізми розгляду справ щодо адміністративних правопорушень, скоєних військовими.

Методологічна основа дослідження включає загальні юридичні методи. До них належать: системний підхід, який дозволяє розглядати адміністративно-правові явища в їхньому логічному взаємозв'язку; аналітичний метод, що дає

змогу детально вивчити законодавство та судову практику; порівняльно-правовий метод, що застосовується для зіставлення норм та їх тлумачень; метод логічного узагальнення, який дозволяє сформулювати висновки та пропозиції; а також порівняльний аналіз міжнародного досвіду стосовно розгляду адміністративних порушень у військових структурах.

Проблема адміністративної відповідальності військовослужбовців і, що важливо механізми розгляду справ про адміністративні правопорушення у військовій сфері, неодноразово були об'єктом наукових розвідок у площині адміністративного права. Вагомий доробок у вивчення питань адміністративної відповідальності, правового статусу військових та специфіки адміністративного провадження належить таким вітчизняним науковцям, як Ю. П. Битяк, Т. О. Коломоєць, О. М. Бандурка, С. Г. Стеценко та іншим.

Курсова робота складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків та списку використаних джерел.

Розділ 1. Теоретико-правові основи адміністративної відповідальності військовослужбовців

1.1. Сутність адміністративних правопорушень військовослужбовців

Забезпечення законності і військової дисципліни є одним із визначальних факторів ефективного функціонування Збройних Сил України та інших військових формувань. У процесі проходження військової служби військовослужбовці вступають у різноманітні правовідносини, що регулюються нормами адміністративного, військового та дисциплінарного законодавства. Порушення таких норм може спричинити настання адміністративної відповідальності, що виступає важливим засобом підтримання правопорядку у військовій сфері. Згідно статті 9 Кодексу про адміністративні правопорушення «Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.» [1]. Подане поняття є загальновизнаним і охоплює правопорушення скоєні військовослужбовцями.

Розбір чинних законодавчих норм та наукових поглядів дає змогу окреслити ключові риси правопорушень вчинених військовослужбовцями. Першою ознакою є протиправність діяння. Вона полягає у порушенні військовослужбовцем вимог нормативно-правових актів, які в свою чергу, регулюють порядок проходження військової служби. До таких актів належать Кодекс України про адміністративні правопорушення, законодавство про військову службу, а також військові статuti. Протиправність може проявлятися у порушенні правил внутрішньої служби, порядку використання військового майна або встановлених вимог службової діяльності [1].

Другою ознакою виступає винність особи. Адміністративна відповідальність військовослужбовця настає лише за наявності вини у формі умислу або необережності. Вина характеризує психічне ставлення особи до вчиненого діяння та його наслідків і є обов'язковим елементом складу

адміністративного правопорушення. Відсутність вини виключає можливість притягнення військовослужбовця до адміністративної відповідальності. У сучасній адміністративно-правовій науці адміністративна відповідальність військовослужбовців розглядається як механізм забезпечення військового правопорядку та дисципліни [2, с. 159].

Третьою ознакою є суспільна шкідливість діяння. Адміністративні правопорушення не становлять такої небезпеки, як кримінальні правопорушення, однак вони порушують встановлений порядок військової служби, можуть негативно впливати на рівень дисципліни та ефективність діяльності військових підрозділів. Дотримання військової дисципліни набуває особливої важливості, що підтверджується положеннями глави 13-Б Кодексу України про адміністративні правопорушення, де передбачено відповідальність за порушення військових адміністративних норм в умовах воєнного стану.

Четвертою ознакою є адміністративна караність. Вона полягає у тому, що за вчинення відповідного правопорушення законодавством прямо передбачено застосування адміністративного стягнення. Перелік адміністративних правопорушень військовослужбовців визначається нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема положеннями, що встановлюють відповідальність за порушення військової дисципліни та порядку несення служби.

Отже, адміністративні правопорушення військовослужбовців становлять специфічну категорію правопорушень, що поєднує загальні ознаки адміністративної відповідальності із особливостями правового статусу військовослужбовців. Їх характерними рисами є протиправність, винність, суспільна шкідливість та адміністративна караність. Розуміння сутності таких правопорушень має важливе значення для забезпечення законності, зміцнення військової дисципліни та ефективного функціонування військових формувань України.

1.2. Особливості правового статусу військовослужбовців у адміністративному праві

Вивчення поняття та ознак адміністративних правопорушень військовослужбовців є неможливим без конкретного аналізу особливостей їхнього правового статусу. Саме безпосередньо специфіка правового становища цієї категорії осіб зумовлює характер їхньої адміністративної відповідальності, а також визначає порядок застосування адміністративно-правових норм і механізм реалізації їхніх прав та обов'язків.

Правовий статус військовослужбовців являє собою сукупність прав, свобод, законних інтересів, обов'язків та юридичної відповідальності, які визначають їх положення у системі суспільних відносин. Особливості цього статусу зумовлені специфікою військової служби, що пов'язана з виконанням завдань щодо забезпечення оборони держави, захисту її суверенітету та територіальної цілісності. У науковій літературі зазначається, що особливий адміністративно-правовий статус військовослужбовців поєднує загальні права громадян із додатковими обов'язками та обмеженнями, необхідними для підтримання військової дисципліни та належного виконання службових завдань [3, с. 19].

Відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» - «Військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України (за винятком випадків, визначених законом), іноземців та осіб без громадянства, пов'язаній із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності. Час проходження військової служби зараховується громадянам України до їх страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби.» [3].

Однією з ключових особливостей правового статусу військовослужбовців у адміністративному праві є поєднання загальних прав громадян із спеціальними обмеженнями, обумовленими проходженням військової служби. Конституція

України гарантує військовослужбовцям основні права та свободи людини і громадянина. Водночас законодавство встановлює певні обмеження, які пов'язані з необхідністю забезпечення військової дисципліни, боєздатності військових формувань та виконання службових завдань.

Зокрема, військовослужбовці зобов'язані неухильно дотримуватися військових статутів, виконувати накази командирів, підтримувати високий рівень дисципліни та готовності до виконання бойових завдань. Порушення цих вимог може розглядатися як підстава для притягнення до адміністративної або дисциплінарної відповідальності. Наступною особливістю правового статусу військовослужбовців є наявність спеціального порядку притягнення до адміністративної відповідальності. На відміну від цивільних осіб, військовослужбовці можуть підлягати відповідальності як за загальними нормами адміністративного законодавства, так і за спеціальними нормами, що регулюють військову службу. Такий підхід спрямований на врахування особливостей військової діяльності та забезпечення дієвого функціонування військових підрозділів.

Особливості адміністративно-правового статусу військовослужбовців також проявляються у співвідношенні адміністративної та дисциплінарної відповідальності. Дисциплінарний статут Збройних Сил України визначає систему дисциплінарних стягнень та порядок їх застосування до військовослужбовців за порушення військової дисципліни. Водночас у випадках, коли правопорушення має ознаки адміністративного делікту, застосовуються норми адміністративного законодавства. Відповідно до ст. 11 та ст. 16 Закону України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» військовослужбовці зобов'язані неухильно дотримуватися військової дисципліни та виконувати службові обов'язки, що зумовлює необхідність чіткого розмежування дисциплінарної й адміністративної відповідальності, особливо в умовах воєнного стану. [5].

Окремої уваги заслуговує питання обмежень щодо реалізації деяких адміністративних прав військовослужбовців. Такі обмеження можуть

стосуватися участі у політичній діяльності, свободи пересування, вибору місця проживання, а також можливості займатися підприємницькою діяльністю. Аналогічні обмеження, що мають правову природу та спрямовані на забезпечення належного виконання службових обов'язків і підтримання військової дисципліни. Адміністративне законодавство передбачає низку процесуальних гарантій для осіб, які залучаються до адміністративної відповідальності, включно з військовослужбовцями. Ці гарантії охоплюють право на захист, можливість скористатися правовою допомогою, доступ до матеріалів справи, а також право оскаржити постанови у справах про адміністративні правопорушення. Їхня мета — забезпечити справедливий розгляд справи та дотримання прав осіб у межах провадження. Вони закріплені у Кодексі України про адміністративні правопорушення та відповідають загальним принципам справедливого адміністративного провадження.

Відповідно до ст. 40 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» гарантії правового і соціального захисту громадян, які виконують конституційний обов'язок щодо захисту Вітчизни, забезпечуються на підставі спеціальних законів у сфері соціального та правового захисту військовослужбовців, зокрема законів України «Про Збройні Сили України», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» та інших нормативно-правових актів [3].

Правовий статус військовослужбовців в адміністративному праві визначається як поєднання загальних прав громадян із специфічними обов'язками та обмеженнями, які виникають у зв'язку з виконанням військової служби. Його характерні риси включають підвищений рівень дисциплінарної та адміністративної відповідальності, особливу процедуру притягнення до відповідальності, а також запровадження додаткових гарантій для забезпечення прав військовослужбовців.

1.3. Законодавче регулювання адміністративної відповідальності військовослужбовців

Адміністративна відповідальність військових осіб за своєю юридичною суттю є потрібним правовим інструментом надійної охорони військового правопорядку від правопорушень. Як відомо, Дисциплінарний статут Збройних Сил України не містить переліку адміністративних правопорушень, які повинен нести військово службовець в разі вчинення ним неправомірних дій. Відповідно до п. 45 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України за вчинення адміністративних правопорушень військовослужбовці несуть дисциплінарну відповідальність за цим Статутом, за винятком випадків, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення [5]. Отже, у разі вчинення корупційних або кримінальних правопорушень настає відповідальність, визначена чинним законодавством. Таке формулювання в даному випадку буде не зовсім вірним, адже самим статутом не передбачено перелік адміністративних правопорушень. Хоча у пункті 75 Дисциплінарного статуту йдеться, що «Начальники гарнізонів, старші морські начальники та начальники органів управління Військової служби правопорядку Збройних Сил України (далі - Служби правопорядку) в гарнізонах мають право накладати дисциплінарні стягнення на військовослужбовців у таких випадках:

- а) правопорушення пов'язане з порушенням правил гарнізонної або вартової служби;
- б) порушення громадського порядку або військової дисципліни вчинено за межами розташування військової частини;
- в) правопорушення вчинено під час перебування у відпустці, відрядженні, на лікуванні, на гауптвахті Служби правопорядку» [6].

Загалом питання щодо адміністративної відповідальності військовослужбовців регулюється двома основними законодавчими актами це Кодекс України про адміністративні правопорушення та Дисциплінарний статут Збройних Сил України. Кодекс України про адміністративні правопорушення містить положення про адміністративну відповідальність військовослужбовців

за правопорушення на загальних підставах та окремі норми, що відсилають до Дисциплінарного статуту щодо притягнення таких осіб до адміністративної відповідальності. При цьому Кодекс встановлює загальні правила притягнення до відповідальності, а в окремих випадках передбачає застосування норм Дисциплінарного статуту з урахуванням специфіки військової служби. Єдиною фактичною підставою для притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності є вчинення ними адміністративного правопорушення. Адміністративні проступки, за які військовослужбовці можуть бути притягнуті до відповідальності, доцільно умовно класифікувати на кілька основних груп.

До першої групи належать адміністративні проступки, передбачені статтею 15 Кодекс України про адміністративні правопорушення, які визначають загальні засади відповідальності військовослужбовців, а саме відповідальність військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, за вчинення адміністративних правопорушень. Другу групу становлять військові адміністративні правопорушення, передбачені главою 13-Б цього Кодексу, що охоплюють порушення, безпосередньо пов'язані з проходженням військової служби. Третю групу складають правопорушення, пов'язані з корупцією, за вчинення яких військовослужбовці несуть адміністративну відповідальність відповідно до вимог антикорупційного законодавства.

У сфері запобігання корупції застосовуються положення Закон України «Про запобігання корупції», які встановлюють обмеження та заборони для військовослужбовців як суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення [7]. Також значення мають норми Закон України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» та Закон України «Про правовий режим воєнного стану», які визначають особливості правового режиму служби, зокрема в умовах воєнного стану, що може впливати на кваліфікацію правопорушень і порядок притягнення до відповідальності.

Крім того, важливе значення має розмежування адміністративної та дисциплінарної відповідальності, оскільки не кожне порушення

військовослужбовця автоматично тягне за собою адміністративне стягнення. У багатьох випадках правопорушення розглядається в межах дисциплінарного провадження, що відповідає принципу внутрішньої автономії військової служби та спрямоване на підтримання належного рівня військової дисципліни. Водночас у випадках, прямо передбачених законом, військовослужбовці притягуються до адміністративної відповідальності на загальних підставах, що забезпечує реалізацію принципу рівності всіх перед законом.

Розділ 2. Порядок розгляду справ про адміністративні правопорушення військовослужбовців

2.1. Повноважні органи та посадові особи, що розглядають справи

Статею 9 КУпАП визначено, що «Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність» [1]

Адміністративні правопорушення, які здійснюють військовослужбовці, охоплюють дії, зазначені в главі 13-Б КУпАП. Серед них виділяються порушення військової дисципліни та правил, що регламентують порядок проходження служби. Зокрема, до таких правопорушень належать діяння, описані у статтях 172-10–172-20 КУпАП, що стосуються порушень порядку, встановленого для військової служби. Основним нормативно-правовим актом, що регулює порядок притягнення до адміністративної відповідальності, є Кодекс України про адміністративні правопорушення. Розгляд справ, пов'язаних з адміністративними правопорушеннями військовослужбовців, проводиться відповідно до положень Кодексу України про адміністративні правопорушення. При цьому враховуються особливості їхнього правового статусу, які визначені Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» та Законом України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України».

Кодекс України про адміністративні правопорушення говорить, що розгляд справ про адміністративні правопорушення, скоєних військовослужбовцями, здійснюється судами загальної юрисдикції. Суд виступає незалежним органом, що гарантує всебічний, повний і об'єктивний розгляд матеріалів справи, встановлення наявності складу правопорушення, визначення рівня вини та врахування обставин, які мають значення для правильного вирішення справи. Згідно статті 217 КУпАП «Посадові особи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення, можуть накладати адміністративні стягнення, передбачені цим Кодексом, у межах

наданих їм повноважень і лише під час виконання службових обов'язків» [1]. До повноважень суду входить, зокрема, розгляд справ, пов'язаних із порушенням законодавства про оборону, а також розгляд справ у випадках, коли закон прямо передбачає судову юрисдикцію. Також однією з функцій суду є перегляд постанов інших органів у разі їх оскарження. Суддя при розгляді справи зобов'язаний встановити наявність події правопорушення, винність особи, обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, а також інші істотні факти. За результатами розгляду виноситься постанова про накладення адміністративного стягнення або про закриття провадження у справі.

Основи правового регулювання адміністративної відповідальності військовослужбовців базуються на нормах Конституції України, яка встановлює ключові принципи функціонування держави, утверджує верховенство права та визначає обов'язок громадян щодо захисту Вітчизни, її незалежності та територіальної цілісності. Саме норми Конституції закладають фундаментальні принципи регулювання військової служби та гарантують дотримання законності в процесі притягнення військовослужбовців до відповідальності [8].

На додаток до цього, командири (начальники) відіграють ключову роль у підтриманні військової дисципліни, адже за Законом України «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України» вони мають право застосовувати дисциплінарні стягнення до підлеглих військовослужбовців. Це забезпечує можливість швидко реагувати на випадки порушення дисципліни, уникаючи залучення судових органів у рамках законодавчо визначених ситуацій.

У певних ситуаціях для виявлення і процедури оформлення адміністративних правопорушень, скоєних військовослужбовцями, до роботи можуть залучатися органи Національної поліції України. Відповідно до законодавства, поліцейські мають право проводити адміністративне затримання у встановлених законом випадках, складати протоколи про адміністративні правопорушення, а також забезпечувати доставлення осіб до відповідних органів або суду. При цьому розгляд справи та ухвалення рішень здійснюються

виключно в рамках повноважень, визначених Кодексом України про адміністративні правопорушення [9].

Отже, адміністративні правопорушення військовослужбовців розглядаються в межах спеціального правового режиму, який поєднує норми адміністративного законодавства та військової дисципліни. Основну роль у цьому процесі відіграють суди та командири військових частин, що забезпечує ефективність притягнення до відповідальності та підтримання військового правопорядку.

2.2. Процесуальні особливості розгляду справ про адміністративні правопорушення військовослужбовців

Законодавство встановлює, що за адміністративні правопорушення військовослужбовці, як правило, несуть відповідальність на загальних підставах, однак із певними винятками. Зокрема, за окремі правопорушення, пов'язані з виконанням службових обов'язків або порушенням військової дисципліни, може застосовуватися дисциплінарна відповідальність замість адміністративної. Однією з важливих особливостей є встановлення органу, який має повноваження розглядати конкретну справу. Відповідно до КУпАП, розгляд справ про адміністративні правопорушення здійснюють суди (судді), органи Національної поліції, а також інші установи, наділені відповідними повноваженнями.

Стосовно військовослужбовців діє особливе правило: якщо правопорушення пов'язане з виконанням обов'язків військової служби, матеріали можуть надсилатися командирові військової частини для вирішення питання про притягнення особи до дисциплінарної відповідальності. Таким чином, відбувається розмежування адміністративної та дисциплінарної юрисдикції. Якщо правопорушення не пов'язане зі службовою діяльністю (наприклад, порушення правил дорожнього руху у позаслужбовий час), справа розглядається у загальному порядку — судом або відповідним органом.

Протокол про адміністративне правопорушення щодо військовослужбовців складається протягом трьох діб з моменту встановлення даних, які підтверджують факт вчинення військовослужбовцем такого правопорушення. При цьому, потрібно дотримуватися вимог щодо форми та змісту, установлених статтею 256 КУпАП. Саме у вище згаданій статті йдеться, що « У протоколі про адміністративне правопорушення зазначаються: дата і місце його складення, посада, прізвище, ім'я, по батькові особи, яка склала протокол; відомості про особу, яка притягається до адміністративної відповідальності (у разі її виявлення); місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення; нормативний акт, який передбачає відповідальність за дане правопорушення; прізвища, адреси свідків і потерпілих,

прізвище викривача (за його письмовою згодою), якщо вони є; пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності; інші відомості, необхідні для вирішення справи» [1]. Проте у такому протоколі обов'язково зазначається статус особи як військовослужбовця, місце служби та військове звання. Командування військової частини має бути повідомлене про факт притягнення військовослужбовця до адміністративної відповідальності. Це пов'язано з необхідністю врахування обставин правопорушення при оцінці службової дисципліни та можливості застосування додаткових дисциплінарних заходів.

Уповноважена посадова особа зобов'язана скласти протокол протягом 24 годин з моменту виявлення військовослужбовця, який скоїв військове адміністративне правопорушення. Документ оформлюється у двох примірниках, один із яких передається військовослужбовцю під розписку. У випадку відмови військовослужбовця від отримання примірника протоколу в документі здійснюється відповідний запис. Також, згідно з Конституцією України та КУпАП уповноважена особа повинна роз'яснити особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, її права і обов'язки про, що неодмінно робиться запис у протоколі. Крім цього, особі пропонується надати письмові пояснення по суті вчиненого правопорушення та зауваження щодо змісту Протоколу, які засвідчуються її підписом та додаються до Протоколу.

Протокол підписується уповноваженою посадовою особою, яка його склала, та особою, яка притягається до адміністративної відповідальності. За наявності свідків і потерпілих протокол може бути підписано також і цими особами. Складений протокол разом з іншими матеріалами протягом трьох робочих днів оформлюється в єдину справу. Після цього, вже наступного робочого дня, справа про військове адміністративне правопорушення разом із супровідним листом направляється до районного, районного у місті (міського чи міськрайонного) суду за місцем вчинення правопорушення.

Відповідно до статті 35 Кодексу України про адміністративні правопорушення, законодавець окреслює обставини, що обтяжують відповідальність за такі порушення. Серед них виділяють, зокрема, повторне

вчинення правопорушення, скоєння його в умовах надзвичайних обставин або стосовно осіб, які виконують службові обов'язки. Стосовно військовослужбовців, підвищена суспільна небезпечність певних дій може враховуватися через наявність кваліфікуючих ознак у складі адміністративного правопорушення. Зокрема, це стосується випадків, коли такі діяння здійснюються під час виконання військової служби або службово-бойових завдань. Однак такі фактори не розглядаються як обтяжуючі обставини у контексті статті 35 КУпАП, а є елементами юридичної кваліфікації правопорушення з урахуванням особливого статусу військовослужбовця.

Після розгляду справи судом копія судового рішення надходить до органу управління Служби правопорядку. З моменту її отримання протягом однієї доби зміст судового рішення має бути доведений до відома відповідного командира (начальника) військової частини для врахування у подальшій службовій діяльності.

Отже, особливості провадження у справах про військові адміністративні правопорушення полягають не лише у спеціальному порядку оформлення та направлення матеріалів до суду, а й у встановленні додаткових обтяжуючих обставин, пов'язаних із виконанням військово-службових обов'язків. Швидке розв'язання таких справ, обов'язкове інформування командування про рішення суду та підвищені вимоги до дотримання дисципліни підкреслюють, що відповідальність військовослужбовців є комплексною і спрямованою на підтримання належного рівня правопорядку та військової дисципліни.

2.3. Види адміністративних стягнень та порядок їх застосування

Адміністративна відповідальність є невід'ємною складовою дисциплінарного регулювання у військових формуваннях. Вона покликана забезпечити дотримання законодавства та дисципліни серед військовослужбовців, військовозобов'язаних і резервістів. Особливе значення надається військовим адміністративним правопорушенням, оскільки саме від своєчасного та належного реагування на них залежить як загальна ефективність виконання службових обов'язків, так і забезпечення безпеки держави. До військових адміністративних правопорушень передбачено застосування різних форм покарань для військовослужбовців. Основними є:

1. Попередження (зауваження) – найменш суворий захід, що передбачає офіційне зауваження щодо порушення дисципліни.
2. Штраф – грошове стягнення, яке накладається у відповідності до Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП).
3. Арешт з утриманням на гауптвахті – більш суворе стягнення, що передбачає тимчасове утримання військовослужбовця у спеціальному приміщенні або обладнаному наметі на полігоні чи у навчальному центрі. Варто зазначити, що такий вид стягнення не застосовується до жінок-військовослужбовців. Призначається арешт судом відповідного рівня – районним, міським або міськрайонним.

Крім цього, військовослужбовці несуть адміністративну відповідальність за порушення правил дорожнього руху, санітарних норм, правил полювання та рибальства, митних правил, а також за порушення, пов'язані з корупцією, неправомірне використання державного майна, незаконне зберігання спеціальних технічних засобів, ухилення від виконання законних вимог прокурора, порушення законодавства про державну таємницю та інші подібні дії.

Відповідно до статті 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення, у разі порушення правил дорожнього руху водіями транспортних засобів Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та Державної спеціальної служби

транспорту — військовослужбовцями строкової служби, а також у разі вчинення ними адміністративних правопорушень, передбачених главою 13-Б КУпАП, адміністративне стягнення у вигляді штрафу не застосовується. У таких випадках органи (посадові особи), уповноважені накладати адміністративні стягнення, передають матеріали про правопорушення до відповідних органів для вирішення питання про притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності [1].

Військовослужбовців, які допускають домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, направляють на проходження спеціальних програм для осіб, що вчиняють такі правопорушення, на загальних умовах. Крім того, вони підлягають під дію дисциплінарних статутів відповідних силових структур, серед яких Дисциплінарний статут Збройних Сил України, служби цивільного захисту та органів внутрішніх справ.

Особливості відповідальності за військові адміністративні правопорушення визначаються чітко встановленими законодавством наслідками, закріпленими в главі 13-Б Кодексу України про адміністративні правопорушення. У цій главі представлено перелік статей (зокрема від 172-10 до 172-20), які регулюють поведінку військовослужбовців та військовозобов'язаних під час проходження служби, а також під час навчальних зборів. Ці положення спрямовані на забезпечення належної дисципліни та дотримання безпеки.

Вагоме місце серед них займає стаття 172-10 КУпАП, яка передбачає відповідальність за невиконання законних вимог командира чи начальника. Це є одним із найсерйозніших порушень, зазначених у цій главі. Покарання за дане правопорушення може включати накладення штрафу або арешт з утриманням на гауптвахті на визначений строк, що залежить від обставин скоєння правопорушення. У звичайних умовах можливе накладення штрафу в межах, визначених законом, або арешт терміном до десяти діб. Однак під час особливого періоду, за винятком воєнного стану, такі покарання стають значно суворішими як за розміром штрафів, так і за тривалістю арештів.

Реальна судова практика підтверджує, що суди розмежовують ці адміністративні правопорушення та правильно їх кваліфікують. Наприклад, у справі № 636/280/26 від 02.02.2026 суд відзначив, що об'єктивна сторона правопорушення за статтею 172-10 проявляється саме у відмові від виконання законних вимог командира. Суть цієї справи полягала у тому, що військовослужбовець не виконав вимогу командира без поважних причин, що підтверджувалось матеріалами справи. Така поведінка відрізняється від кримінальних правопорушень, передбачених статтями 402 чи 403 Кримінального кодексу (непокоря або невиконання наказу), і підлягає оцінці саме в межах адміністративного законодавства [10].

Інший важливий приклад – стаття 172-11 КУпАП, що регулює питання самовільного залишення військової частини або місця служби. Цей вид правопорушення передбачає як арешт, так і штрафи, які змінюються залежно від обставин (наприклад, якщо порушення скоїла особа, яку раніше вже притягували до відповідальності за таке ж діяння). У судовій практиці трапляються випадки закриття адміністративних справ такого типу, коли встановлено відсутність складу правопорушення або недостатність доказів його вчинення, що підкреслює важливість доказової бази при розгляді таких справ.

Відповідно до статті 172-12 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП), необережне знищення або пошкодження військового майна карається адміністративною відповідальністю у вигляді штрафу або арешту. У судовій практиці за такими справами часто виникає потреба ретельного аналізу усіх обставин події, включно з визначенням, чи було діяння умисним або необережним. Суди не лише оцінюють факт завдання шкоди, а й розглядають поведінку особи після інциденту, що нерідко впливає на остаточний вердикт.

Зловживання владою або службовим становищем, передбачене статтею 172-13 КУпАП, охоплює неправомірне використання військового майна чи ресурсів в особистих або сторонніх інтересах. Такі справи часто розглядаються не тільки в контексті адміністративного права, але й з урахуванням можливих

наслідків для дисциплінарної чи навіть кримінальної відповідальності, якщо у діях фігуранта вбачаються ознаки свідомого порушення закону. Зокрема, деякі судові рішення демонструють дієвість адміністративної системи правосуддя через накладення штрафів або арештів на посадових осіб, які перевищили свої повноваження.

Окремо варто звернути увагу на випадки правопорушень, вчинених у період особливого стану. Санкції за статтями, такими як 172-14 щодо перевищення повноважень чи 172-15 стосовно недбалого ставлення до військової служби, стають значно суворішими. Це пояснюється тим, що в умовах посиленої загрози національній безпеці будь-які прояви недисциплінованості або невиконання обов'язків можуть мати критичні наслідки для обороноздатності держави. Такий підхід закріплено на законодавчому рівні для забезпечення максимальної дисципліни та порядку в умовах підвищеної небезпеки.

На практиці ж, як свідчить аналіз судових рішень, суди приділяють особливу увагу фактичним обставинам справи та доказам для встановлення наявності або відсутності складу адміністративного правопорушення. Наприклад, постанови судів різних рівнів іноді містять висновки про недостатність доказів саме відмови виконувати законні вимоги командира, що призводить до закриття проваджень. Це підкреслює, що формулювання «відмова від виконання законної вимоги» має бути чітко зафіксовано у матеріалах справи (усно або письмово) та задокументовано належним чином. Судова практика демонструє, що для ефективного застосування норм адміністративного законодавства щодо військових правопорушень необхідно враховувати як об'єктивну сторону правопорушення, так і суб'єктивну сторону. Адміністративна відповідальність у цих випадках має служити засобом підтримання військової дисципліни та порядку, а також захисту загальних інтересів безпеки держави.

Розділ 3. Судова практика та вдосконалення порядку розгляду адміністративних правопорушень військовослужбовців

3.1. Аналіз судової практики та типові порушення

Судова практика відіграє важливу роль у забезпеченні однакового застосування норм адміністративного законодавства. Особливе значення вона має у сфері притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності, оскільки така категорія справ пов'язана з підтриманням військової дисципліни та належного функціонування Збройних Сил України. В умовах воєнного стану кількість справ про адміністративні правопорушення військовослужбовців значно зросла. Зокрема, суди розглядають значну кількість справ, пов'язаних із порушенням вимог військової дисципліни, передбачених главою 13-Б Кодексу України про адміністративні правопорушення.

За інформацією Державної судової адміністрації України, у 2025 в порівнянні з 2024 роками зафіксовано значне зростання кількості справ про адміністративні правопорушення, зокрема тих, що стосуються військової сфери. [11]. Це підкреслює актуальність проблематики правозастосування стосовно військовослужбовців. Для більш детального дослідження цих питань я проаналізувала окремі судові справи.

Прикладом застосування норм адміністративного законодавства є справа №485/1927/24, розглянута Снігурівським районним судом Миколаївської області [12].

Згідно з матеріалами справи, військовослужбовець перебував на території військової частини у стані алкогольного сп'яніння під час виконання службових обов'язків. Суд кваліфікував такі дії за ч.3 ст.172-20 КУпАП, яка передбачає відповідальність за виконання обов'язків військової служби у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння в умовах особливого періоду. Судом було встановлено, що факт перебування військовослужбовця у стані сп'яніння підтверджувався матеріалами адміністративної справи, зокрема протоколом про адміністративне правопорушення та іншими доказами. У результаті суд визнав

особу винною та наклав адміністративне стягнення у вигляді штрафу у розмірі 17000 гривень.

Проаналізувавши дану справу можна звернути увагу на проблему належного встановлення стану алкогольного сп'яніння. Законодавство передбачає чітку процедуру проведення медичного огляду, яка повинна забезпечувати об'єктивність результатів. Проте на практиці трапляються випадки, коли факт сп'яніння встановлюється лише на підставі суб'єктивних ознак або пояснень посадових осіб. Це створює ризик порушення принципу об'єктивності доказування. Недотримання процедури встановлення стану сп'яніння може призвести до оскарження постанов суду або закриття справи через відсутність належних доказів. Таким чином, дана справа демонструє важливість належного документування адміністративних правопорушень.

Наступним прикладом судової практики є справа №766/12580/23, розглянута Херсонським міським судом [13].

У цій справі військовослужбовець був притягнутий до адміністративної відповідальності за перебування у стані сп'яніння на території військової частини. Особливістю цієї справи є те, що правопорушник не був присутній під час судового розгляду. Суд встановив, що особа була належним чином повідомлена про дату та час судового засідання, однак не з'явилася. Відповідно до положень КУпАП, у такому випадку суд має право розглядати справу за відсутності особи, яка притягається до адміністративної відповідальності.

На практиці виникає проблема забезпечення права військовослужбовців на захист. У зв'язку з виконанням службових обов'язків військовослужбовці не завжди можуть брати участь у судових засіданнях. Крім того, у юридичній практиці фіксуються випадки, коли до матеріалів справи додаються заяви про визнання вини та прохання розглянути справу без участі особи, хоча сам військовослужбовець може не знати про існування таких документів.

Така ситуація як правило призводить до порушення права на справедливий суд та виникнення підстав для оскарження судових рішень. Тому важливим

напрямом удосконалення судової практики є забезпечення реальної можливості військовослужбовців брати участь у судовому процесі.

Ще одним прикладом судової практики є справа №220/73/24, розглянута Великоновосілківським районним судом Донецької області [14]. У даній справі військовослужбовець був притягнутий до адміністративної відповідальності за ч.2 ст.172-15 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка передбачає відповідальність за недбале ставлення військової службової особи до військової служби в умовах особливого періоду.

З матеріалів справи встановлено, що військовослужбовець неналежним чином виконував покладені на нього службові обов'язки, що було встановлено за результатами службового розслідування та підтверджено відповідними документами, долученими до матеріалів справи. Зокрема, у судовому засіданні було досліджено протокол про адміністративне правопорушення, службову характеристику, витяги з наказів командування та інші матеріали, які підтверджували факт порушення службової дисципліни. Суд, оцінюючи докази у їх сукупності, дійшов висновку про наявність у діях військовослужбовця складу адміністративного правопорушення. При визначенні виду адміністративного стягнення суд врахував характер вчиненого правопорушення, особу правопорушника, а також відсутність обставин, що обтяжують відповідальність. У результаті суд постановив накласти на правопорушника адміністративне стягнення у вигляді штрафу.

Проблема полягає у тому, що недбале ставлення до служби часто проявляється у формі бездіяльності або неналежного виконання службових обов'язків. Визначення меж між дисциплінарним проступком і адміністративним правопорушенням у таких випадках може викликати труднощі. Крім того, важливе значення мають результати службового розслідування, які фактично виступають основним джерелом доказів у подібних справах. У разі неналежного оформлення матеріалів службового розслідування виникає ризик недостатності доказової бази. Таким чином, аналіз цієї справи свідчить про необхідність більш чіткого документування фактів неналежного

виконання службових обов'язків, а також ретельного проведення службових розслідувань.

Аналіз судової практики дозволяє виокремити низку типових проблем, які виникають під час розгляду справ, пов'язаних з адміністративними правопорушеннями військовослужбовців. Однією з найпоширеніших проблем є неналежне оформлення адміністративних матеріалів. Зокрема, нерідко трапляються випадки, коли протоколи про адміністративні правопорушення оформлюються з порушеннями законодавчих вимог. Це може включати відсутність детального опису обставин правопорушення, ігнорування пояснень правопорушника або недостатню фіксацію доказів. Подібні недоліки не лише ускладнюють судовий процес, але й можуть негативно впливати на обґрунтованість та справедливість прийнятого рішення.

Також у судовій практиці простежується проблема забезпечення права військовослужбовців на захист. Особливості проходження військової служби, зокрема перебування у районі проведення бойових дій або виконання службових завдань, іноді ускладнюють можливість їх особистої участі у судових засіданнях. У результаті справи можуть розглядатися без присутності особи, що притягається до адміністративної відповідальності, що певною мірою обмежує її можливість надати пояснення або реалізувати інші процесуальні права.

Отже, аналіз судової практики демонструє, що справи, пов'язані з адміністративними правопорушеннями військовослужбовців, мають низку специфічних особливостей. Вони обумовлені як природою військової служби, так і умовами воєнного стану. Значна частина таких інцидентів стосується порушень вимог військової дисципліни, що потребує швидкого та ефективного реагування з боку правоохоронних і судових органів.

3.2. Проблеми правового регулювання та напрями вдосконалення розгляду справ про адміністративні правопорушення військовослужбовців

Сучасний стан правового регулювання розгляду справ про адміністративні правопорушення військовослужбовців в Україні свідчить про наявність багатьох системних проблем, які ускладнюють забезпечення ефективності провадження та дотримання прав осіб, що були притягнуті до відповідальності. Незважаючи на наявність законодавства, відповідне регулювання характеризується наявністю колізій та недостатньою адаптованістю до умов воєнного стану.

Однією з основних проблем правового регулювання адміністративної відповідальності військовослужбовців залишається наявність колізій та недостатньої узгодженості між положеннями адміністративного і військового законодавства. Це проявляється у відсутності чіткого поділу компетенцій між судами та командирами військових частин. Як наслідок, на практиці виникають складнощі з визначенням належного суб'єкта для розгляду справ про адміністративні правопорушення, скоєні військовослужбовцями, що породжує невизначеність у питаннях юрисдикції. Дослідники також звертають увагу на проблему розмежування різних видів юридичної відповідальності військовослужбовців в умовах воєнного стану, оскільки неправильна кваліфікація правопорушення може призвести до порушення принципу законності та прав осіб, які притягуються до відповідальності [15, с. 67].

Окрему увагу слід приділити обмеженню процесуальних гарантій військовослужбовців, які притягуються до адміністративної відповідальності. Йдеться тут, зокрема, про недостатнє забезпечення права на захист, обмежений доступ до правової допомоги, а також спрощеність процедур розгляду справ у військових умовах. В умовах воєнного стану такі спрощення можуть бути виправданими з точки зору оперативності та швидкості, однак вони водночас підвищують ризик формального підходу до вирішення справ і можливих зловживань.

По-перше, є необхідністю вдосконалення нормативної бази шляхом усунення колізій між різними нормативно-правовими актами, а також чіткого

визначення підсудності та компетенції органів, уповноважених розглядати відповідні справи. Також розроблення спеціалізованих норм вважалося б доцільним, і, водночас, враховувало специфіку правового статусу військовослужбовців.

По-друге, важливим напрямом є посилення процесуальних гарантій. Потрібно забезпечити реальну можливість реалізації права на захист, удосконалити порядок доступу до правової допомоги та встановити чіткі процесуальні строки розгляду справ. Це підвищить рівень довіри до результатів провадження.

По-третє, доцільним є вдосконалення інституційних механізмів, зокрема шляхом чіткого розмежування повноважень між судами та військовим командуванням, а також забезпечення належного рівня незалежності при розгляді справ. У перспективі може розглядатися питання про запровадження елементів спеціалізованої військової адміністративної юстиції.

Отже, ефективність розгляду справ про адміністративні правопорушення військовослужбовців безпосередньо залежить від узгодженості правового регулювання, належного рівня процесуальних гарантій та забезпечення балансу між вимогами військової дисципліни і правами людини. Подальше вдосконалення цієї сфери має здійснюватися з урахуванням сучасних викликів, пов'язаних із функціонуванням сектору безпеки і оборони, а також із орієнтацією на міжнародні стандарти справедливого судочинства.

ВИСНОВОК

У ході виконання курсової роботи було досліджено теоретико-правові засади адміністративної відповідальності військовослужбовців, а також особливості порядку розгляду справ про адміністративні правопорушення за їх участю. На підставі проведеного аналізу можна зробити низку узагальнених висновків.

Насамперед встановлено, що адміністративні правопорушення військовослужбовців є специфічною категорією правопорушень, яка поєднує загальні ознаки адміністративного делікту з особливим правовим статусом суб'єкта. Військовослужбовці, виконуючи обов'язки військової служби, підпадають під дію як загального адміністративного законодавства, так і спеціальних нормативно-правових актів, що регулюють проходження військової служби та дисципліну.

З'ясовано, що правовий статус військовослужбовців у сфері адміністративного права має низку особливостей. Зокрема, він характеризується обмеженням окремих прав і свобод, наявністю додаткових обов'язків, а також підпорядкованістю військовій дисципліні. Водночас військовослужбовці залишаються суб'єктами адміністративної відповідальності на загальних підставах, якщо інше не передбачено законом. Такий подвійний характер їх статусу потребує чіткого правового регулювання та узгодженості норм різних галузей права.

Аналіз законодавчого регулювання показав, що основою притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності є норми Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також спеціальні акти у сфері оборони та військової служби. Водночас у законодавстві простежуються певні прогалини та неузгодженості, зокрема щодо розмежування адміністративної та дисциплінарної відповідальності, що на практиці може викликати труднощі при кваліфікації правопорушень.

У другому розділі було досліджено порядок розгляду справ про адміністративні правопорушення військовослужбовців. Встановлено, що такі

справи можуть розглядатися як судами, так і уповноваженими органами чи посадовими особами. Важливу роль у цьому процесі відіграють суди загальної юрисдикції, які забезпечують дотримання принципів законності, об'єктивності та справедливості.

Щодо адміністративних стягнень, то вони застосовуються відповідно до загальних положень адміністративного законодавства, однак з урахуванням особливостей статусу військовослужбовців. Найчастіше на практиці застосовуються штрафи, попередження та інші заходи впливу.

У третьому розділі було проаналізовано судову практику, що дозволило виявити типові порушення під час розгляду справ. Серед них можна виділити неправильну кваліфікацію правопорушень, недотримання процесуальних норм, а також недостатнє обґрунтування судових рішень. Це свідчить про необхідність підвищення рівня правозастосовної діяльності та удосконалення законодавства.

З метою вдосконалення порядку розгляду справ про адміністративні правопорушення військовослужбовців запропоновано: уточнити законодавчі положення щодо компетенції органів, удосконалити процесуальні норми, а також забезпечити єдність судової практики шляхом узагальнення відповідних рішень. Крім того, важливим є підвищення рівня правової культури та професійної підготовки осіб, які здійснюють розгляд таких справ.

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що інститут адміністративної відповідальності військовослужбовців є важливим елементом забезпечення законності та дисципліни у сфері військової служби. Водночас він потребує подальшого розвитку та вдосконалення з урахуванням сучасних викликів і практики правозастосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8073-10#Text>
2. Рябовол М.С. Мета, поняття, сутність та засади адміністративної відповідальності військовослужбовців Збройних Сил України // Наукові записки. Серія: Право. — 2023. — № 14. — С. 157–162.
3. Грінчук А. Принцип різноманітності адміністративної відповідальності військовослужбовців в Україні // Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки. — 2022. — № 2(62). — С. 18–21.
4. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 15.02.2026, підстава – 4684-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
5. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 18.03.2026, підстава – 4797-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#n59>
6. Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від 18.03.2026, підстава – 4797-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text>
7. Про запобігання корупції: Закон України від 07.02.2026, підстава – 4223-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
8. Конституція України: документ від 01.01.2020, підстава - № 27-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
9. Про Національну поліцію: Закон України від 13.03.2026, підстава – 4792-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
10. Чугуївський міський суд Харківської області. Постанова від 29.01.2026 у справі № 636/280/26 (провадження № 3/636/706/26) // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://opendatabot.ua/court/133667673-1beab54dac243e12e4daa43bafb7dcd4?_gl=1*c734ed*_ga*OTU1NDcxMDcyLjE3NjA1MzM4Nzc.*_ga_0SS0PS3NLJ*czE3NzMzMzgwNzEkbzUkZzEkdDE3NzMzMzgxMDkkaJlYJGwwJGgw

11. Державна судова адміністрація України. Судова статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення: 07.05.2026).
12. Снігурівський районний суд Миколаївської області. Постанова від 17.09.2024 у справі № 485/1927/24 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://opendatabot.ua/court/121665823-0d0824cad00dd025ccd36b798c4ffc3d?_gl=1*1qr9nyt*_ga*OTU1NDcxMDcyLjE3NjA1MzM4Nzc.*_ga_0SS0PS3NLJ*czE3NzM2NjAxMDUkbzYkZzEkdDE3NzM2NjAxMTUkajUwJGwwJGgw
13. Постанова від 15.02.2024 у справі № 766/12580/23 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://opendatabot.ua/court/117124443-c8d96386c11be3993f8ae94c9e02a0ea?_gl=1*18156of*_ga*OTU1NDcxMDcyLjE3NjA1MzM4Nzc.*_ga_0SS0PS3NLJ*czE3NzM2NjAxMDUkbzYkZzEkdDE3NzM2NjA0MTckajU2JGwwJGgw
14. Великоновосілківський районний суд Донецької області. Постанова від 02.04.2024 у справі № 220/73/24 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://opendatabot.ua/court/118087992-b2416b7068ae61463627c2131010cbb5?_gl=1*1jpce4d*_ga*OTU1NDcxMDcyLjE3NjA1MzM4Nzc.*_ga_0SS0PS3NLJ*czE3NzM2NjAxMDUkbzYkZzEkdDE3NzM2NjA3NTkkajU3JGwwJGgw
15. Мельник Т.М., Скиба В.М. Адміністративна та кримінальна відповідальність за ухилення від військової служби в Україні: теоретичні аспекти і реалії воєнного стану // Галицькі студії: Юридичні науки. — 2023. — № 3.